

▲ Vodánka žabí na lokalitě u Slapan, 24. 7. 2014.

Vodánka žabí – nový silně ohrožený druh pro Karlovarský kraj

Přemysl Tájek, AOPK ČR, Správa CHKO Slavkovský les a krajské středisko Karlovy Vary

K nejzajímavějším přírodovědným nálezům dochází často náhodou a nejinak tomu bylo i s letošním nálezem vodánky žabí u Slapan nedaleko Starého Hrozňatova. Zastavil jsem se zde totiž za úplně jiným účelem než „botanizováním“ – chtěl jsem vyfotit slepá ramena Odavy, jakožto ukázkou biotopu skokanů ostronosých do připravované publikace Obojživelníci a plazi Karlovarského kraje.

Nejllepší záběr sliboval litorál jednoho z ramen nacházejícího se západně od lávky přes řeku. Tuň s bahnem do půli stehem, větvemi u dna a obtížným hmyzem není příliš lákavým místem ani pro botanika, natož pak „obyčejného“ smrtelníka. Ale právě díky tomu zde mohla přežít a unikat pozornosti jedna z našich nejvzácnějších vodních rostlin. Odměnou za trochu nepohodlí totiž nebyl jen hezký záběr, ale i pohled na několik desítek živě zelených rostlin s listy připomínajícími miniaturní lekníny. Schovávaly se mezi ostrůvky porostlými chrasticí, v místech přelavených jen několika centimetry vody. Nevím o jiné rostlině, která by se,

alespoň podle jména, do tohoto prostředí hodila lépe než právě vodánka žabí.

Při první návštěvě lokality žádná z rostlin nekvetla. Vypravil jsem se sem tedy ještě o necelé dva týdny později, abych lokalitu i její okolí prošel důkladněji a pokusil se najít i nějaké kvetoucí exempláře. V místě svého prvního nálezů (na západním břehu slepého ramena nacházejícího se západně od lávky pro pěší přes Odavu) jsem ale opět žádné kvetoucí rostliny nenašel. Štěstí mi však přálo v další túni kousek po proudu (severně od lávky), kde jsem našel velmi bohatý porost vodánky i s několika desítkami kvetoucích rostlin. Pro botanika ze studeného Slavkovského lesa přímo exotický výjev – vodánka žabí totiž roste hlavně v nejteplejších oblastech našeho státu.

Těžištěm výskytu vodánky v České republice jsou nivy velkých řek, především Labe, Dyje a Moravy, a jihočeské pánve. Roste nejčastěji při okrajích slepých říčních ramen a rybníků a vzácněji i ve vodních příkopech či zatopených těžebních jamách, na místech chráněných před větrem, se stojatou

nebo jen mírně tekoucí vodou, přirozeně bohatou na živiny. Lokality s vodánkou mívají často silnou vrstvou organických usazenin a hloubka vody obvykle dosahuje 30–80 cm (Husák et al. 2010).

V ČR je vodánka žabí zákonem chráněná v kategorii silně ohrožených druhů. Mízi totiž v důsledku odvodňování, meliorací v okolí řek, vyhrnování rybníčních sedimentů a také vlnobití způsobovaném lodní dopravou na řekách (Husák et al. 2010). Nejbližší známá lokalita vodánky žabí u nás je nedaleko Dobřan na Plzeňsku, asi 80 km vzdušnou čarou od Slapan. Mnohem méně vzdálené jsou ale některé lokality v Bavorsku – nejbližší z nich jsou udávány z mapovacích čtverců 5838d a 6140a (Gerstberger et Stahlmann 2013), tedy kolem 15 km. Čtverec 6140a dokonce leží zčásti v povodí Odry a teoreticky by tak tamní populace mohla být zdrojem pro populaci ve Slapanech.

Podle botanických databází (Databanka flóry ČR, Nálezová databáze AOPK ČR) byla vodánka na Chebsku nalezena již v roce 1982 na lokalitě popsané jako „Špačkov jezero, 2,2 km SSZ od obce Kateřina“. Jde o však jen o chybně přepsaný náález, který pochází z Kokořinského dolu (okres Mělník).

Když jsem se se svým nálezem chlubil kolegovi Jirkovi Brabcovi z chebského muzea, vzpomněl si na herbářový doklad nekvetoucí vodánky, kterou ve stejných místech sebrala Eva Martínková už v roce 2010. Považoval ji však za „utečence“ zakoupeného v zahradnictví a vysazeného v nějakém zahradním jezírku poblíž a nálezu nevěnoval přílišnou pozornost. Letecké snímky běžně dostupné dnes na internetu jsou již velice kvalitní a s jejich pomocí lze opravdu několik vodních plošek na zahradách v nedalekých Slapanech odhalit. Jejich případné prověření v terénu a další detektivní práci ale v zájmu zachování svého zdraví ponechávám jinému zapálenému badateli s rozvinutějšími komunikačními dovednostmi. Pokusil jsem se tedy alespoň odhadnout, jak často je vodánka žabí pěstována v zahradních jezírcích. Představu si snad lze trochu udělat na základě počtu zahradnických firem nabízejících vodní rostliny na internetu. Není jich mnoho, ale vodánka se sehnat dá, dokonce překvapivě levně (kolem 40 Kč za sazenici).

Rozhodnout jednoznačně o původu zdejších rostlin bez použití molekulárních metod je téměř nemožné. S ohledem na velice přirozený charakter

▲ Rostliny ukryté v porostech chřastice.

stanoviště, které přímo učebnicově odpovídá biotopovým nárokům druhu, považují za pravděpodobnější, že druh je zde původní a pouze unikal pozornosti přírodovědců. Každopádně jde o zajímavý náález a byla by škoda, aby zůstal zapomenutý v herbáři. A pokud vás předchodí stať spíše než k návštěvě bahnitě divočiny inspirovala k pěstování vodánky ve vašem zahradním jezírku, ještě to zvažte. Případný únik zakoupených rostlin, které mohou pocházet z úplně jiných částí Evropy, případně být i šlechtitelsky upravené, může v genetické variabilitě volně žijících populací napáchat značné škody. O hlavách botaniků ani nemluvě. ■

Literatura:

Gerstberger P. et Stahlmann R. (2013): Flora Nordostbayerns - Verbreitungsatlas der Farn- und Blütenpflanzen, 2. Zwischenbericht, Stand Dezember 2012. Verein Flora Nordostbayern e. V., Bayreuth, 305 pp.

Husák Š., Kaplan Z., Chrtěk J. jun. et Dočkalová Z. (2010): Hydrocharis L. – vodánka. In: Štěpánková J., Chrtěk J. jun. et Kaplan Z. [eds.] (2010): Květena České republiky. 8. Academia, Praha, 712 pp.

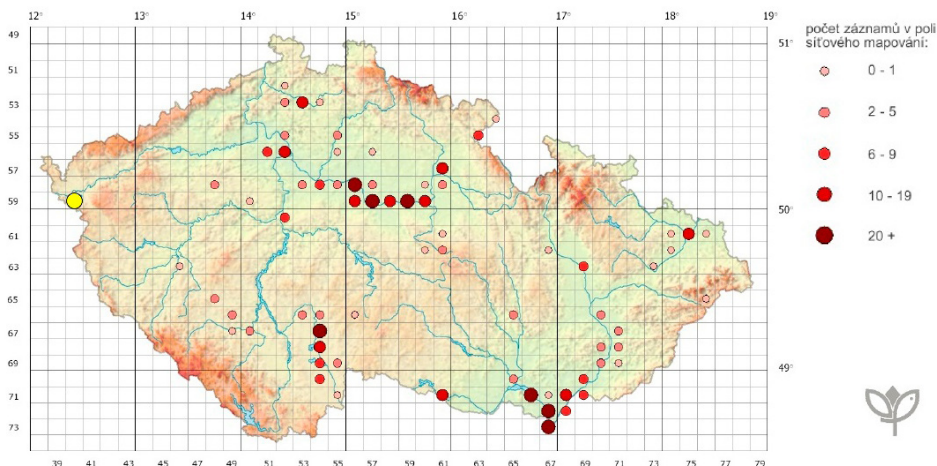

▲ Slepé rameno Odry s voďankou žabí v popředí. Všechny fotografie Přemysl Tájek.

Vodánka žabí (*Hydrocharis morsus-ranae*) je vytrvalá rostlina s 3–10 listy. Listy jsou okrouhlé, drobné (obvykle mají jen 3–7 cm v průměru), na líci nápadně lesklé a na rubu často načervenalé. Na bázi listových řapíků má voďanka dvojici velkých blanitých palisťů, díky nimž ji v nekvetoucím stavu spolehlivě odlišíme od podobně vyhlížejících listů rovněž vzácného plavínu štitnatého. Květy voďanky jsou buď čistě samčí nebo samičí, trojčetné, bílé. Zimu přečkává prostřednictvím zimních pupenů, tzv. turionů.

Celkové rozšíření druhu zahrnuje území od Pyrenejského poloostrova přes Francii, Britské ostrovy, jižní Skandinávii až po Pobaltí a na jih po severní Itálii. Dále na východ se již vyskytuje jen ojediněle až po Turecko a jih Kaspického moře. Několik ojedinělých výskytů má druh také v Kazachstánu a ve střední Sibiři. Vyskytuje se i v Severní Americe, kam byla zavlečena člověkem.

▼ Rozšíření voďanky žabí v ČR podle Nálezové databáze AOPK ČR. Zobrazeny jsou pouze údaje zaznamenané v posledních 20 letech, tj. od roku 1994, s velikostí mapovaného segmentu max. 1 km na délku.

© AOPK ČR 2014, mapový podklad MŽP